

АДЪТ И РАЯТ НА ПЕТЪР КОРИШКИ

Славица Василевич Илич
Университетът на Баня Лука

Славица Василевич Илич. Ад и рай Петра Коришского

В фокусе статьи – образ отшельника Петра Коришского в *Житии Петра Коришского* монаха Феодосия. Это житие привлекает внимание историков литературы, а мы попытались дать новую точку зрения на указанное произведение, потому что считаем, что синестезия сенсорных восприятий в нем осталась незамеченной. Испытания Петра представлены в градации, и их можно разделить на таких, которые он терпит в сообществе с людьми, и на таких, которые терпит один в пустыне. Во второй части жития, чтобы подчеркнуть трудности, через которые герой должен пройти на своем пути к блаженству, автор придает его духовной борьбе реалистические черты. Петра бесы «морят» через органы чувств – прежде всего видениями и звуковыми эффектами – но также и через другие чувства. Несмотря на то, что созданное Афанасием Александрийским *Житие св. Антония* послужило образцом рассматриваемого произведения, сербский автор уделил значительно больше места этой борьбе. В статье мы выделяем самые яркие примеры борьбы и показываем, как нематериальным вещам придаются материальные черты. Полная синестезия всех чувств, однако, реализуется только тогда, когда испытания уже прошли, и герой обрел покой. Только тогда пустынь, где он обитал, стала раем на земле. Синестезия является имплицитным выражением его обожения.

Ключевые слова: житие отшельника, Петр Коришский, органы чувств, испытания, *Житие св. Антония*

Slavica Vasiljević Ilić. The Hell and Heaven of Peter of Korisa

This paper deals with ascetic Peter of Korisa from Teodosije the Hilandarian's *Hagiography of Peter of Korisa*. The latter remains in the focus of literary historians, while the author provides yet another perspective on this work, given the fact that the phenomenon of synesthesia of sensory perception seems to have passed unobserved in reviews so far. Peter's temptations are gradually structured, and they can be divided into the ones he undergoes while living in a community with people and the ones he experiences as a hermit. In this latter part of the hagiography, his spiritual battles are outlined realistically, in order for his effort on his way to bliss to be highlighted. Peter 'suffers' torments through sensory perception. Although the author of this hagiography uses that of St. Anthony by Athanasius of Alexandria as a model, he provides much more space for these battles than the original work. With

regard to that, the paper features the most representative examples of such battles and shows how non-material phenomena are given a material character. Yet, the synesthesia in this case is only completed once these temptations are over and Peter reaches tranquility, when his place of residence turns into Paradise on earth. Thus, this synesthesia is an implicit expression of his striving to approach the divine.

Key words: hagiography of a hermit, Peter of Korisa, senses, temptations, Hagiography of St. Anthony

Житието на свети Петър Коршики е смятано за едно от най-добрите произведения на старата сръбска литература (Богданович 1980: 173, Капанин 1990: 208). Съдържанието на житието и неговото алегорично послание и до днес се възприемат като актуални, както посочва и Владета Йеротич (Йеротич 1988: 90), тъй като в него се разказва за това как да изживеем живота си въпреки изкушенията, които се изпречват на пътя ни, как да останем верни на себе си, да съзреем духовно, да заслужим „вечен живот“, съществуването на който ще почувстваме още на този свят. Според Даница Попович тази творба е ключов източник „за изследване на сръбската аскетична мисъл и практика“ (Попович 2007: 254 – 256), значима и поради еквивалентното значение на думите *пустиня*, *гора*, с които се обозначават местата на строга аскеза и подвиг. *Житието на свети Петър Коршики* цели да ни поучи как да се борим срещу дявола – да владеем тялото си, тъй като истинският подвиг е „във вътрешната пустиня“ чрез поредица от сакрални локуси“ (Гагова, Шпадиер 2001: 161, 164). Ако се мине по този тесен път, се постига най-високата степен на човешко съвършенство – обожението.

Виктор Бичков смята, че развоят на християнската етика от IV век насам е протичал в две направления: по посока на официалното, „държавното“ християнство, което е вървяло към компромис между „ригористичната“ естетика на ранните апологети и гръцко-римските късноантични естетики, и по посока на естетиката на аскетизма (Бичков 2012: 150). Отшелниците, най-радикалните представители на втората естетика, не само смятат, че ще заслужат вечен живот, но и че още на този свят ще почувстват „сладостта“ на блаженството, а с оттеглянето си в пустинята се стремят към „духовно богатство, небесна слава, неизречима красота“ (пак там: 151). Животът на пустинника в този тип произведения се представя като духовна красота, неземно сияние и наслада за ума. Това е така, защото духовните сили укрепват, когато гаснат телесните удоволствия (Бичков 1991: 239). От друга страна, се смята, че чрез сетивата в душата проникват пороците и злините, затова, като умъртвява сетивата си, човек се противопоставя на злото и изкушенията. Едва когато се пречисти, умъртви, той става способен да познае със сетивата си духовните цен-

ности, основаващи се на вярата в същностното единство на духа и тялото. Както изтъква Светозар Радойчич, идеята за хармоничния свят и хармоничния човек е породила съответното изкуство на XIII век (Радойчич 1982: 212). И докато непокорният еретик се мъчи срещу природата, вярващият се помирява с нея, признавайки безсилието на разума и осланяйки се на надмощието на сетивата. Телесните сетива виждат материалните облици, а духовните сетива – духовните образи. Чрез дара на духа се вижда най-голямата красота (пак там: 217, 220). Раят и адът, блаженството и покоят се противопоставят на тревогата и безпокойството, мирът и тишината – на бурята и вълненията.

Житието на свети Петър Коршики има много успешна композиция, основаваща се на символиката на числото две, с което се подчертават две отрицания. Ирена Шпадиер е забелязала, че подвигът (или лествицата) на Петър представлява дълга градационна поредица от прекъсване на връзките: домът, колибата в първата част на живота, а после пустинята, планината, пещерата, скалата (Шпадиер 2014: 171 – 172).¹ Първата част от житието разказва за борбата на Петър срещу средата, представена от най-близките – баща му, майка му и сестра му, както и от по-далечните роднини, познатите и всички онези, които са чули за живота му. Последна в тази поредица е сестрата, единственият член на семейството, за когото той е лично отговорен и като мъж, и като единствен близък роднина. Тя всъщност е последната брънка във веригата, проблемът, над който дълго се е колебал, обмисляйки към кого има по-голяма отговорност – към другите или към себе си. Натезало е второто, тоест пътят към Бога, затова той е тръгнал да се изкачва по първите стъпала към вечността: чрез отричане от светския живот, чрез недопускане на тъга и чрез отчуждение. Това е стъпалото на Йоан Лествичник, през което всеки монах трябва да премине. Към раздялата със сестра му, която е била най-тежкият избор, се добавя и фактът, че нейният образ му се явява и покъсно. Малко са помогнали и молитвата, която е изрекъл за нея при раздялата, и кръстното знамение, което е направил, и „реките от сълзи“, които е пролял заради раздялата. Зорица Витич подчертава, че отделянето от семейството не е външна, а вътрешна борба, „проблем на съвестта“ (Витич-Неделкович 1999: 147), което означава, че още тук Петър е направил първата крачка и „предизвестява“ втората част на изкушението.

Втората част описва „типичния анахорет“, който е раздвоен, бори се със себе си, а душата „въплъщава“ изкушенията в бесове – демоните,

¹ Както подчертава авторката, макар лексемите *пустиня* и *гора* тук да се използват като синоними, все пак съществителното *пустиня* е изпълнена със символични значения, които не се носят от съществителното *гора* (Шпадиер 2014: 175).

които са го завладели. Тук, както и в първата част, виждаме стъпаловидна градация – в началото е змията като символ на телесността и борбата с телесните сокове на главния герой, след това са бесовете, а накрая – изкушението, произтичащо от гордостта, че е изтърпял и победил онова, което малцина са могли да победят. Но няма победа без Божия промисъл и помощ, затова на Него подобават всички похвали! Борбата на Петър е два вида – физическа и духовна – казва Радмила Маринкович, подчертавайки, че цялото житие е изградено върху символиката на името Петър – скала, камък, тъй като той доказва, че неговата вяра е твърда като скала или като вярата на библейските персонажи Йов и Авраам (Маринкович 1999: 163).

Тъй като произведението е изключително кратко, което също допринася за поетичната му ценност, писателят все пак намира място да изкаже удивлението си от местообиталището на пустинника и суровата красота на природата. В житието четем:

Изкачи се на една висока скала, захващайки се с пръсти. И така, след като с мъка се изкатери като на стълб, откри високо на тази скала една пещера, сякаш подготвена от Бога, и като благодари много на Бога, се зарадва заради нея.

(Теодосий 1988: 271)²

Описанието на природата има символични импликации, тъй като предрича бъдещето на героя – усамотение и отчуждение. Когато избира обиталището си, той съзнателно избира и отношението си към телесното: „[...] немилостив, непримирим и безпощаден враг беше на своето тяло“ (272). Трудният достъп до обиталището му символизира тежестта на неговите изкушения. Теодосий е показал по-голям интерес към природата, отколкото сръбските писатели, които са писали преди него. Той се удивлява на природата, тя е за него също и начин по-пластично, почти натуралистично да опише живота на героя, като го постави в реалистични рамки. Абстрактната духовна борба получава реални черти. Изследователите вече са забелязали, че амбивалентното отношение към пустинята, характерно за библейските времена, е продължено и в старата литература (Витич-Неделкович 1999: 148). Макар с разпознаваеми черти, природата в средновековните творби е представена символично и не съответства, колкото и да изглежда така на пръв поглед, на реалното пространство. На ниво топос недокоснатата от човешка ръка природа е обиталище на зверове и демони,

² Всички цитати от *Житието на свети Петър Коршики* са по изданието: Теодосий 1988. По-надолу в текста не се посочват името на автора и годината на издаване, а само номерата на страниците (в кръгли скоби). – Б. а.

както твърди Йоан Лествичник: „дьяволите нападат някои хора много повече на пусти места. И това не е чудно: демоните предпочитат да живеят там, тъй като Господ, за спасение на душите, ги е изгонил в пустините и бездната“ (Лествичник 1997: 146). Стремешт на Петър е „да стигне до пустиня, където ще бъде непознат“.

[В]прочем дивите зверове след идването на светеца бяха в мир с него и като на съсед не му причиняваха никакво зло, докато накрая не си отидоха съвсем (272).

Подобен на зверовете по усамотение, той се вписва в средата, която иначе е неблагоприятна към хората. По този начин героят придобива иреални черти.

В противовес на миролюбивото отношение на дивите зверове към пустинника самата природа е негостоприемна. Изкушенията идват от климатичните явления, които демоните използват като оръжие, но също така и от съвестта на човека. Човекът е социално същество, самотата не е естествена за него, така че хармонията е нарушена, а духът търси обществото на други хора. Само на пръв поглед изглежда, че обитателите на това място реагират, тъй като хармонията е нарушена, няма равновесие и „неговите обитатели“ са предизвикани да действат. Демоните, бесовете, змията се държат като коренни обитатели към пришълци:

Не се намери място за теб между хората, затова си дойде в нашите обиталища да ни прогониш и неправедно си присвои нашите скали и пещери... (278)

Всъщност природата физически, освен по изключение, не е неблагоприятна към човека, а му е подчинена в библейския смисъл, но самотният човек не е благосклонен към самия себе си, а самотата е неговото изкушение и най-големият му враг. Врагът е вътре в него. Природата не е негостоприемна за героя, тъй като е убежище от метежния живот, но поради неговото усамотение, което е противоестествено, се стига до демонични видения, изкушения. Природата получава негативно измерение и става място за страдание. Времето, прекарано от Петър на скалата в пустинята, е белязано с непрекъснати нападения. Победата над изкушението е неговото морално надмощие, неговата боголикост. Най-често заедно, но също и поединично, демоничните сили искат да го изтощат. Борбата придобива реални измерения. Красотата на недокоснатата природа, която съвременният човек издига на пиедестал, за средновековния е обиталище на мрачни сили.

* * *

Как тази негативна страна на природата влияе на изкушавания? Тя напада всички негови сетива и упорства да ги поразии и подчини. Точно този, който иска да победи телесността, е измъчван от телесното – от сетивното. Неизбежни са войната и сблъсъкът на двете противоположни естества (това на Петър, съзнателно и желано, което се стреми към мир и спокойствие, и подсъзнателното, демоничното, което се наслаждава на хаоса и конфликтите), а изходът е неизвестен. В тази борба Петър е нападнат точно от сетивни усещания. Някои от тях са тактилни: *смразяван*³ *от мраз и от слънце изгарян*; или *в онзи поток мътен започнаха да го влачат, и по острите камъни раздираха тялото му* (276). Съскането на змията, която не е посмяла да излезе пред преподобния, пречи на неговите молитви и атакува слуха му:

[В] своята пещера ден и нощ непрекъснато **яростно съскаше** и като предизвикваше със съскането си голям шум и страх, безпокоеше преподобния. А бесовете като видения **тропаха страховито** и **викаха** през нощта, често го нападаха... [А] понякога му се явяваха нощем, все едно сестра му идва, и **говореха** през **плач**: Братко, братко... (272 – 273)

Много повече от съскането пречат на Петър вербалните нападения на демоните. Вкусът му е атакуван от скромната храна – неговият обет е:

Безхлебен – малко е да се каже – сякаш беше безтелесен, **без никаква храна** и палене на огън пребиваваше, защото се задоволяваше да събира и яде издънките на дивите растения и **горчивите букови жълъди**, ако това може да се нарече храна (271).

Все пак, въпреки горчивите жълъди, тук има „**сладка** течаша вода“. Атакувано е и зрението му:

[К]ато голям **облак гарвани** и във **вид на всякакви зверове** се събраха и дойдоха при светеца. Зверовете **се обаждаха** с **ръмжене**, сякаш ще го изядат, а гарваните долитаха в пещерата все едно ще му избодат зениците на очите (276).

[К]ато голямо **множество войници** се събраха и дойдоха при светеца. И бяха изпълнили цялата долина и по скалите с **оръжие ходеха**, с **шлемове**, **прилични на главите на диви вепри**, и с **лица на мечки** и на **други зверове на главите**, и толкова **страшно зрелище** творяха, за да уплашат с видения светеца (278).

³ Всички подчертавания са мои – С. В. И. – Б. а.

И обръщайки се към Петър, главният сред бесовете подчертава сетивата – зрение, вкус, допир:

Какво, нещастнико, нима не е **по-горчиво** и **по-тежко** от всяка беда да живееш така? Как не ти хрумва, че смъртта е по-приятна от твоя живот? ... Нима сам не се погуби с **глад**? **Изгарян от слънцето, измъчван от вятър и дъжд**, в каменната пещера **тялото** ти се **смръзва** и **гние**, а **заради голо-тата кожата** ти е **почерняла като пръстга**, а **в нея като в чувал са костите ти, като сено изсушени**, едва се държат (280).

А когато става въпрос за диалог, използва и слуха като главно „оръжие“. Аскетизмът е довел до физическото разрушаване на тялото – то представлява най-яркият контраст на духовната му сила.⁴

Изкушаван е почти през всички свои сетива освен обонянието. Само в един монолог Петър ще спомене това сетиво, и то след борбата със змията, когато му се притича на помощ архангел Михаил:

Кой съм аз, почернял от страстите, изгнил и **вмирисан** от греховност, че изпрати преславния си и пресветъл свой ангел, Господи, да ми помогне? (275)

В ключовия момент, или кулминацията на страданието, е включено и петото сетиво, за да се изтъкне скромността на Петър. По този начин Петър се унижава прекомерно, съкрушен споменава и сетивото, което преди това не е споменавано.

В момента, когато Петър преодолява всички пречки и доказва, че неговото име е символ на вярата му, се случва и трансформацията във възприемането на заобикалящата го среда. Тя в един миг вече не е пустиня, а рай на земята – място за духовно преобразяване и среща с божественото (Попович 2007: 253).

Още в първите оригинални произведения на сръбската литература срещаме топоса на рая като място, в което са заситени и се наслаждават всички сетива (*Житие на свети Симеон, Втора хилендарска грамота*). В унисон с тогавашното схващане Бог отец на земята дарява на Петър блаженство, след като той успешно е преминал през всички изкушения. Петър и на земята със сетивата си усеща благодатта на вечния живот. Насладата за ума, благодатта, отново е представена чрез сетивните усещания:

След това голяма светлина в **неизречимо видение** заблестя в пещерата и сънят го напусна и през дните, и през нощите, и мислеше, че все едно е на

⁴ Бичков твърди, че тук става въпрос за един вид антиестетика, съответно за символиката на духовното постоянство и съвършенство (Бичков1991: 240 – 241). – Б. а.

небесата, а не на земята, в радост и божествено веселие, и многодневно се **насищаше** с неизказани видения, така че дори забрави да яде оскъдните растения и горчивите жълъди. [И] така, размишлявайки ден и нощ, и с умилено сърце като **сладък хляб** приемаше вместо **храна** и питие радостните си сълзи. Но и горчивите жълъди и суровите растения беше усладил Бог, и в **манна ги беше претворил**, и **подсладил повече от блюдата** на трапезата на богатите. Като укрепваше с това сърцето и веселеше душата си, не го безпокоеше никое от тленните неща в света (282).

Както виждаме от цитираното, земното удовлетворение се показва чрез трапезата и задоволяването на две сетива – зрението и вкуса. Те са символ на духовните наслади и на онова, което телесно не може да се разбере – така стигаме до известния парадокс, че неизречимото се описва с познатото и изречимото. При това за подвижника е ключов момент да не приписва победата на себе си, а на Господ, за да не изпадне в най-големия грях – гордостта.

Теодосий още в *Житието на св. Сава* представя като топос на рая Света гора и пустинническият, постническият живот, който се води там. Той описва как точно на това място постниците, преминали подобно на Петър през изкушенията, са изпитали сетивна наслада:

[В]ъв високите планини живееха с елените, **виждайки** небето като църква, а Христос изобразен в душата си, имаха тесни колиби, украсени с трева, в които **търпяха**, **поучавани** от шума на дърветата и **цвърченето** на птиците, които ги **призоваваха** да хвалят Бога. С чист и **уханен** въздух **напоявани**, с безгрижност винаги развеселявани, бих казал, от жаждата за Бог въздигани високо над земята, смятаха се за много по-богати от богатите (117).

Като демонстрират, че всичките им сетива са задоволени, че изпитват духовна наслада, те свидетелстват, че вече принадлежат на божествената реалност. Затова са по-богати от всеки на земята, и макар физичните закони все още да им влияят, те не ги засягат, както не засягат и Петър:

[О]т дъжд и вятър шибани, от слънце и жегата изгаряни, от студ и мраз измръзнали [...] (117).

Тъй като техният живот е непорочен, безметежен, безплътен и безтелесен, почти ангелски... (118).

За да се постигне такъв живот, цената е голяма, а наградата – още по-голяма. Петър, както и светогорците, още в земния живот е станал част от една друга реалност. Неговото почерняло тяло и изсушените му кости са само материална черупка, а духом той обитава другаде и вижда бо-

жествената светлина и наслада. Или както апостол Павел пише във Второто послание до Коринтяни: [...] *но ако и да тлее външият наш човек, пак вътрешният всеки ден се подновява* (2 Коринтяни 4:16), съответно: *Затова намирам удоволствие в немощи, в укори, в лишения, в гонения, в притеснения за Христа; защото, когато съм немощен, тогава съм силен* (2 Коринтяни 12:10⁵). Затова и учениците на Петър в момента на смъртта му са до него, със своето присъствие да потвърдят чрез сетивата:

[Ч]уха **неизречими песни и гласове**, които със **сладост** довеждат ума и сърцето до умиление... да видят откъде долита това **сладко** и за **слуха приятно пеене**. И като погледнаха към скалата на стареца и **видяха** неговата пещера сякаш **осветена с много свещи**... и я намериха [пещерата – бел. авт.] изпълнена с **благоуханни миризми** и друг в нея не видяха, освен преподобния в изсечения гроб да лежи, сякаш е заспал. [С] **лице светло сияеше** и така показваше външно чистотата и сиянието на своята душа. [И] преподобното му лице със **страх целуваха**, и така с камъни покриха каменния гроб и плакаха [...] (286 – 287).

С. Радойчич подчертава: „[...] да се отдадеш изцяло на сетивата си, е било любимо и често споменавано в литературата“ и е пренесено от Йонан Екзарх, глава 25, *За чувствата* (Радойчич 1975: 42). Цялостното задоволяване на всички сетива се осъществява в мига на преминаване към вечния живот! А ползата от смъртта на светеца преминава и върху неговото обкръжение, като предвещава неговата святост и помощта, която ще получат вярващите в него. Като доказателство за светостта точно обонянието има водеща роля. То е печатът на светеца и затова толкова често се подчертава в миговете на светителски чудеса. Олфактивните свойства на мощите се приемат като знак за благодат от Св. Дух и са почти задължителен символ за святост (Трифуневич 2006: 6, 10 – 11).

Ако погледнем назад към всички представени изкушения на Петър, можем да видим, че са били атакувани четири негови сетива, докато обонянието някак остава на заден план. Можем да се запитаме дали става въпрос за съзнателно намерение на автора, или не. В мига, когато Петър постига покой на земята, това е показано чрез задоволяването на две сетива – зрението и вкуса, докато учениците свидетелстват за светостта на Петър чрез всички сетива. Особен акцент се поставя върху светлината и благоуханието, които са постоянен знак за святост.⁶ Ако е

⁵ Библейските цитати са по синодалното издание *Библия сиреч Книгите на Свещеното Писание на Ветхия и Новия Завет*. София: Синодално издателство, 1993. – Б. пр.

⁶ Теодосий, когато описва смъртта на св. Симеон, също е единственият, който споменава за благоухание точно в момента на неговото преселение в отвъдното (Теодосий 1988: 144).

вече всепризнат факт, че в Средновековието нищо не е случайно, тогава и в този начин на описване на живота на Петър не може да липсва символично послание. Едва в мига на прехода към вечния живот и към доказаната святост се осъществява синестезийната връзка на всички сетива в едно цяло. Новият светец излива своята благодат върху онези, които остават. В този миг той не само им доказва своята святост, но и „ползата“ от себе си, за която Теодосий говори в увода на житието.

* * *

Вече е отбелязвано, че това житие е създадено по модела на *Житието на св. Антоний*, разказ за живота на първия християнски пустинник и аскет, което личи както от композицията, така и от мотивите и структурата на образите (Шпадиер 2014: 139 – 142, Витич 2018: 68 – 72). *Житието на св. Антоний* е „стандартно монашеско четиво и един от текстовете, без които не е могла една добра манастирска библиотека“ (Витич-Неделкович 1999: 143).

Животът на Петър е представен хронологично, докато *Житието на св. Антоний* има по-сложна структура (използват се различни повествователни похвати – хронология, ретроспекция и анекдоти). Набожността и добродетелността на Антоний са подчертани и от външния му вид. Атанасий Александрийски казва, че Антоний е бил *със същия телесен облик, както и преди*, въпреки голямото постене и съкрушения живот, докато изсъхването и физическият разпад на Петър Коришки са апострофирани и представляват контраст на духовната му виталност и набожност, но също и особен вид красота. Ако продължим да съпоставяме двата текста, при това от гледна точка на сетивните усещания, ще забележим, че и Антоний се бори с демоните и бесовете, като умъртвява сетивата си. Антоний е изкушаван чрез сетивата си – тук привеждаме един пример, в който се говори за обонянието, което всъщност в контекста на изкушението се появява само на едно място:

Там усети много неприятен мирис. Казаха му, че това е смрадта на риба и осолено месо на кораба. Антоний отговори, че тази миризма е по-различна. И точно докато той говореше, един младеж започна да вие, обзет от зъл дух, който беше дошъл и се беше скрил на кораба. И демонът, укорен в името на Господ Исус Христос, веднага се отдръпна и човекът оздравя.

(Александрийски 2014: 185)

При св. Антоний изкушенията във вид на бесове са описани кратко и стегнато, особено за периода, докато е живеел в гробницата. В това житие е отделено място на изкушенията на смъртните грехове, преди

всичко на сребролюбието и алчността. Борбата с алчността многократно се споменава експлицитно, а в *Житието на свети Петър Коришки* тя е само имплицитно представена. При Антоний изкушенията във вид на бесове са само едни от многото и имат временен и преходен характер, докато в житието на Петър изкушенията са конструктивен елемент на фабулата. Антоний на два пъти се връща сред хората. Животът му е бил активен, което се изразява в обработването на земя, плетенето на кошници, многобройните чудеса. Св. Антоний е активен и в борбата срещу еретиците, показано е и отношението му към владетелите (Константин, Констанций и Констанс). Привеждат се дългите му беседи с учениците, изтъква се, че е притежавал дара на прозорливостта. Нищо от това не е застъпено в *Житието на свети Петър Коришки*, но то присъства в разказите за живота на св. Сава, който по своите дейности и всестранността си е близък до св. Антоний. По думите на биографите на Сава – Доментиан и особено Теодосий – поради всекидневните си трудови задължения и нощните си молитви Сава не е бил изкушаван от бесовете.

Животът далече от хората като константа в живота на Петър е давал на книжовника ограничени възможности, но той майсторски ги е използвал, поставяйки действието не извън, а вътре в своя герой. Доколкото знаем, нито един сръбски средновековен автор не е използвал толкова целенасочено възможностите на сетивните изкушения в цялото им разнообразие. Вярно е, че и никъде не им се е предоставяла такава възможност, както в житието на анахорета, и Теодосий я е използвал по най-добрия възможен начин. Затова заключението на Милан Кашанин, че това Теодосиево житие е „малък, със съвършени пропорции и майсторски написан разказ“, а също така – че в двете написани от него жития намират израз две важни особености на автора: „деликатна чувствителност и ненадминато разказваческо умение“ (Кашанин 1990: 208).

Източници

Александрийски 2014: Александријски, А. *Житије Светог Антонија*.

Превод, предговор и коментари Даниел Дојчиновић. Бања Лука: Филолошки факултет, 2014.

Теодосий 1988: Теодосије. *Житија*. Београд: Просвета – Српска књижевна задруга, 1988.

ЛИТЕРАТУРА

- Бичков 1991:** Бичков, В. *Византијска естетика, теоријски проблеми*. [Bičkov, V. Vizantijska estetika, teorijski problemi.] Београд: Просвета, 1991.
- Бичков 2012:** Бичков, В. *Кратка историја византијске естетике*. [Bičkov, V. Kratka istorija vizantijske estetike.] Београд: Службени гласник, 2012.
- Богдановић 1980:** Богдановић, Д. *Историја старе српске књижевности*. [Bogdanović, D. Istorija stare srpske književnosti.] Београд: Српска књижевна задруга, 1980.
- Витић-Недељковић 1999:** Витић-Недељковић, З. Демонска искушења у Теодосијевом „Житију светог Петра Коришког“. [Vitić-Nedeljković, Z. Demonska iskušenja u Teodosijevom „Žitiju svetog Petra Koriškog“.] // *Хиландар у осам векова српске књижевности*. Научни састанак слависта у Вукове дане, 28/1. Београд: 1999, 143 – 153.
- Витић 2018:** Витић, З. Атонски узорци Теодосијева житија. [Vitić, Z. Atonski uzori Teodosijeva žitija.] // *Српска славистика: колективна монографија. Том 2: Књижевност, култура, фолклор. Питања славистике*. Радови српске делегације на XVI међународном конгресу слависта, Vol. 2, 2018, 67 – 75.
- Гагова, Шпадијер 2001:** Гагова, Н., И. Шпадијер. Две варијанте анахоретског типа у јужнословенској хагиографији (Теодосијево Житије светог Петра Коришког и Јевтимијево Житије светог Јована Рилског). [Gagova, N., I. Špadijer. Dve varijante anahoretskog tipa u južnoslovenskoj hagiografiji (Teodosijev Žitije svetog Petra Koriškog i Jevtimijevo Žitije svetog Jovana Rilskog).] // *Словенско средњовековно наслеђе*. Зборник радова посвећен професору Ђорђу Трифуновићу, уредници Зорица Витић, Томислав Јовановић, Ирена Шпадијер. Београд: Чигоја штампа, 2001, 159 – 175.
- Јеротић 1988:** Јеротић, В. Житије Св. Петра Коришког у светлу дубинске психологије. [Jerović, V. Žitije Petra Koriškog u svetlu dubinske psihologije.] // *Теодосије, Житија*. Београд: Просвета – Српска књижевна задруга, 1988, 43 – 91.
- Кашанин 1990:** Кашанин, М. *Српска књижевност у средњем веку*. [Kašanin, M. Srpska književnost u srednjem veku.] Београд: Просвета, 1990.
- Лествичник 1997:** Лествичник, Св. Ј. *Лествица*. [Lestvičnik, Sv. J. Lestvica.] Шабац: Графика Шабац, 1997.
- Маринковић 1999:** Маринковић, Р. Борба на камену, трећи култ Житије св. Петра Коришког. [Marinković, R. Borba na kamenu, treći kult

Žitije sv. Petra Koriškog.] // *Даница, српски народни илустровани календар*. Београд: Вукова задужбина, 1999, VII год. 148 – 164.

Попович 2007: Поповић, Д. Пустиње и свете горе средњовековне Србије. [Popović, D. Pustinja i svete gore srednjovekovne Srbije.] // *Зборник радова виизантолошког института*. Београд: Византолошки институт, 2007, XLIV, 253 – 277.

Радойчић 1982: Радојчић, С. *Одабрани чланци и студије 1933 – 1978*. [Radojčić, S. Odabrani članci i studije 1933 – 1978.] Београд – Нови Сад: Издавачки завод Југославија – Матица српска, 1982.

Радойчић 1975: Радојчић, С. *Узори и дела старих српских уметника*. [Radojčić, S. Uzori i dela starih srpskih umetnika.] Београд: Српска књижевна задруга, 1975.

Трифуневич 2006: Трифуневич, Ђ. Чуло мириса код старих српских писаца. [Trifunović, Đ. Čulo mirisa kod starih srpskih pisaca.] // *Источник*, Земун: Књижевно друштво Писмо – Друштво Источник, 2006, год. XV, бр. 57, 5 – 17.

Шпадиер 2014: Шпадијер, И. *Свети Петар Коришки у старој српској књижевности*. [Špadijer, I. Sveti Petar Koriški u staroj srpskoj književnosti.] Београд: Чигоја штампа, 2014.

Превод од србски: **Таня Нейчева**